

Katarína Pavličková

Environmentálna komunikácia – účasť verejnosti na rozhodovaní

marec 2008

OBSAH

1 ÚČASŤ VEREJNOSTI V ENVIRONMENTÁLNYCH ROZHODOVACÍCH PROCESOCH.....	75
1.1 Definovanie verejnosti.....	76
2 DOHOVOR EURÓPSKEJ HOSPODÁRSKEJ KOMISIE OSN O PRÍSTUPE K INFORMÁCIÁM, ÚČASTI VEREJNOSTI NA ROZHODOVACOM PROCESSE A PRÍSTUPE K SPRAVODLIVOSTI V ZÁLEŽITOSTIACH ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA	79
3 ÚČASŤ VEREJNOSTI V RÁMCI POSUDZOVANIA VPLYVOV NA ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	81
3.1 Účasť verejnosti na posudzovaní vplyvov činností na životné prostredie.....	82
3.2 Účasť verejnosti na posudzovaní vplyvov návrhov plánov, programov a právnych predpisoch na životné prostredie.....	85
3.3 Úloha obce	86
4 METÓDY A TECHNIKY VYUŽITELNÉ PRI KOMUNIKÁCII S VEREJNOSŤOU	88
4.1 Metódy a techniky jednosmerného informovania verejnosti	88
4.2 Metódy a techniky dvojsmerného informovania verejnosti	89
4.3 Zisťovacie metódy a techniky	90
4.4 Iné techniky	94
5 ZÁVEREČNÉ ZHODNOTENIE VÝZNAMU ÚČASTI VEREJNOSTI NA ENVIRONMENTÁLNOH ROZHODOVANÍ	22
6 LITERATÚRA.....	96

1 Účasť verejnosti v environmentálnych rozhodovacích procesoch

Všeobecným urýchlením tempa života, ktoré je badateľné najmä v 2. polovici 20. storočia, došlo jednoznačne k oslabeniu civilnej komunikácie medzi ľuďmi, ktoré je sčasti zapríčinené zintenzívnením komunikácie pracovnej. Táto neviazne, pretože ľudia sú nútení udržiavať medzi sebou pracovné kontakty – viaže však komunikácia mimopracovná a komunikácia medzi človekom a prírodou, ktorá je zapríčinená práve vyššie spomenutým oslabením osobnej komunikácie. To znamená, že zlepšením osobnej komunikácie, bezprostredných kontaktov medzi ľuďmi, ktorých cieľom je vzájomná dohoda, dohovor, by sa takisto zlepšila komunikácia medzi človekom a prírodou. Toto však predpokladá pozitívnu účasť verejnosti – či už jednotlivca, organizácií, samospráv alebo štátnych orgánov v ich konaní v prospech životného prostredia.

K tomu je potrebné vedieť, aké je postavenie človeka v rámci životného prostredia, aké sú zásady konania v ľudskej spoločnosti, aké sú formy a metódy tohto konania, aké sú možnosti zainteresovania človeka vo veciach životného prostredia, aký je vôbec vzťah človeka k otázkam životného prostredia. Na začiatku tohto procesu môže byť rovina zisťovacej a informačnej polohy, ktorá môže byť zameraná na zisťovanie environmentálneho uvedomenia človeka založeného na poznatkovej báze – na jeho environmentálnom vedomí.

Obidva tieto pojmy spolu úzko súvisia a dopĺňajú sa. Zatiaľ čo environmentálne vedomie odzrkadľuje vedomosti, environmentálne uvedomenie schopnosť tieto vedomosti aplikovať v bežnom živote, v správaní a konaní voči okoliu. Pretože ako naznačuje slovo „environmentálny“, nestačí len myslieť a konať v danej chvíli, ale je potrebné zohľadniť aj možné následky.

Environmentálne uvedomené konanie je určené špecifickým motívom, keď človek chce svojim vlastným konaním spôsobiť životnému prostrediu čo najmenšiu škodu, alebo naopak v pozitívnom zmysle, prispieť čo najviac k ochrane životného prostredia (Litting, 1996).

Ako môže človek konať vo veciach verejných? Ako ho môžeme motivovať? Ako ho môžeme zainteresovať? To je len niekoľko otázok, ktoré si kladieme v súvislosti s konaním človeka pri environmentálnych rozhodovacích procesoch. Na niektoré z týchto otázok sa v ďalšom pokúsime zodpovedať.

Skoré zapojenie verejnosti do procesu povoľovania vo veciach životného prostredia pomôže všetkým zainteresovaným identifikovať sporné otázky, prípadne získať doplňujúce informácie o očakávaných negatívach a pozitívach. To účinne prispieva k tomu, že daná záležitosť bude akceptovateľná zo strany verejnosti.

Dôležité je, aby sa zabezpečila priebežná informovanosť a aby sa nestratil bezprostredný stály kontakt s verejnosťou. Je preto vhodné zabezpečiť, aby verejnosť bola priamo kontaktovaná a mala požadované dostatočné množstvo informácií o navrhovanej činnosti. Veľmi významná je úloha verejnosti v jej konzultačnej rovine, ktorá je nedostatočne využívaná. Často sa zabúda na to, že domáci, tzv. miestni znalci sú tým najlepším zdrojom informácií využiteľných aj pri rozhodovaní. Správne orientovaná informovanosť môže pomôcť pri vyššej účasti verejnosti.

Dôležité je, že samotná účasť verejnosti na environmentálnych rozhodovacích procesoch u nás NIE JE DEFINOVANÁ. Myslíme ňou zainteresovanie verejnosti na otázkach rozhodovania o environmentálnych záležitostiach. Účelnosť účasti závisí od jej

efektívnosti. Efektívnosť účasti verejnosti sa prejaví, ak verejné inštitúcie skutočne vypočuli verejnosť. Účasť verejnosti by mala hmatateľne ovplyvniť aktuálny výsledok rozhodovania.

Zainteresovanie verejnosti je mnohostranná komunikácia, ktorá sleduje ako hlavný cieľ spôsob akceptovania verejnosti ako bezprostredného a rovnocenného subjektu, s ktorým je potrebné viesť dialóg a prijať jeho stanovisko (názory). Jedná sa o túto dvojsmernú komunikáciu:

- § v smere zhora nadol sú to štátne a samosprávne orgány na ochranu životného prostredia,
- § v protismere zdola nahor sú to občania, občianske združenia a iniciatívy, ktoré vstupujú do procesu ochrany životného prostredia.

Z toho vyplýva aj samotná rovina účasti verejnosti v rozhodovacích procesoch, ktorá môže byť:

- § informačná,
- § konzultačná.

Zabezpečovanie účasti verejnosti je známe pod pojmom práca s verejnosťou. Práca s verejnosťou predstavuje proces objektívneho informovania verejnosti o navrhovanej aktivite – o jej cieľoch, odôvodnenosti a následkoch. Prirodzene, tak ako je jej úlohou upozorňovať na nebezpečenstvá negatívneho ovplyvnenia životného prostredia človeka, rovnako je jej úlohou zabráňovať prieniku a pôsobeniu poplašných informácií a dezinformácií do vedomia verejnosti. Práca s verejnosťou teda znamená využiť všetky dostupné techniky na to, aby na báze relatívne objektívnych informácií pomohla pri vytváraní alebo korigovaní postoja človeka k navrhovanej akcii.

Výber a používanie techník pre prácu s verejnosťou zodpovedá chápaniu jej významu – pod prácou s verejnosťou treba rozumieť jednak poznávací proces, v rámci ktorého sa chceme dozvedieť od verejnosti určité poznatky a postoje, aké zaujíma vo vzťahu k navrhovanej aktivite a jednak informačný proces, ktorý je orientovaný naopak smerom k verejnosti a jeho zmyslom je zabezpečiť dostatočnú mieru a objektívnosť informácií, ktoré sú pre verejnosť nevyhnutné, aby mohla zaujímať očakávané postoje kompetentne a zodpovedne (Belčáková et al., 1994b).

Rámček 1

- § Účasť verejnosti na rozhodovaní zohráva základnú úlohu pri zabezpečovaní mechanizmu, ktorým verejnosť uplatňuje svoje právo na život v prostredí primeranom z hľadiska zdravia a pohody a splňa povinnosť chrániť životné prostredie.
- § Účasť verejnosti zvyšuje kvalitu a implementáciu rozhodnutí, prispieva k tomu, že verejnosť si zvyšuje povedomie o otázkach životného prostredia. Dáva verejnosti možnosť vyjadriť záujmy a umožňuje verejným inštitúciám tieto záujmy primerané zohľadniť.
- § Účasť verejnosti tiež podporuje zodpovednosť a transparentnosť rozhodovacieho procesu a posilňuje podporu verejnosti rozhodnutiam o životnom prostredí.

Zdroj: Pavličková, Bianchi, Rosová, 1995

1.1 Definovanie verejnosti

Účastníkmi procesu environmentálneho rozhodovania vo všeobecnosti sú:

- § miestni občania a záujmové skupiny,
- § tí, ktorí môžu na danej aktivite profitovať,

-
- § zástupcovia štátnych orgánov a samospráv zaoberajúcich sa problematikou životného prostredia,
 - § povoľujúce orgány štátnej správy resp. samosprávy,
 - § mimovládne organizácie pracujúce v predmetnej lokalite,
 - § „zainteresovaná“ verejnosť.

Toto vymedzenie predstavuje verejnosť, ktorá je zainteresovaná, čo zužuje celkový záber všetkých možných oslovených. Iný názor má na verejnosť ten, kto danú aktivitu pripravuje a iný ten, kto je danou aktivitou ovplyvnený a pod.

V praxi sa najviac stretávame s prácou s verejnosťou tých účastníkov, ktorých môžeme považovať za miestnych obyvateľov, ako sú:

- § poslanci samospráv,
- § miestni obyvatelia,
- § miestne záujmové skupiny,
- § miestne mimovládne organizácie,
- § obchodníci,
- § miestne priemyselné asociácie,
- § miestni poľnohospodári,
- § nezávislí experti,
- § lokálne médiá,
- § školy a iné vzdelávacie zariadenia.

Obdobne ako účasť verejnosti, ani verejnosť nie je v našom právnom systéme zatiaľ špecificky definovaná.

V SR je definovaná verejnosť v najširšom slova zmysle v rámci zákona NR SR č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej „zákon“). V tomto zákone je zároveň zavedený pojem „zainteresovaná verejnosť“ (pozri rámček 2).

Rámček 2

Zákon NR SR č. 24/2006 Z. z. v znení neskorších predpisov:

DEFINUJE **verejnosť** ako jednu alebo viac fyzických osôb alebo právnických osôb, ich združenia, organizácie alebo skupiny.

DEFINUJE **zainteresovanú verejnosť** ako verejnosť, ktorá má záujem alebo môže mať záujem na postupoch environmentálneho rozhodovania. Medzi zainteresovanú verejnosť patrí najmä:

- § **občianska iniciatíva** ako 500 fyzických osôb starších ako 18 rokov, z toho aspoň 250 osôb s trvalým pobytom v dotknutej obci, ktorí podpíšu spoločné stanovisko k navrhovanej činnosti,
- § **občianske združenie** ako 250 fyzických osôb starších ako 18 rokov, z toho aspoň 150 osôb s trvalým pobytom v dotknutej obci na ďalšiu podporu občianskej iniciatívy alebo priamo na účel ochrany životného prostredia, ktoré podá písomné stanovisko k zámeru (podrobnosti sú uvedené v § 26 zákona),
- § **mimovládna organizácia podporujúca ochranu životného prostredia** založená podľa osobitných predpisov s viac ako dvojročnou pôsobnosťou (podrobnosti sú uvedené v § 27 zákona).

Veľmi významným prvkom v účasti verejnosti v environmentálnych rozhodovacích procesoch je Dohovor EHK OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na

rozhodovacích procesoch a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia z 25. júna 1998 (Aarhuský dohovor), v ktorom je verejnosť určená pre environmentálne rozhodovacie procesy definovaná, pričom rozlišuje 2 skupiny verejnosti – verejnosť a zainteresovanú verejnosť (pozn. Aarhuský dohovor tak isto nedefinuje účasť verejnosti).

Rámček 3

Aarhuský dohovor DEFINUJE:

- § verejnosť ako jednu alebo viac fyzických alebo právnických osôb a ich združenia, organizácie a skupiny vytvorené v súlade s národnými právnymi predpismi alebo praxou,
- § zainteresovanú verejnosť ako verejnosť, ktorá je alebo by mohla byť ovplyvnená rozhodovacím procesom týkajúcim sa životného prostredia, alebo sa o tento proces zaujíma; pre potreby tejto definície sa mimovládne organizácie podnecujúce k ochrane životného prostredia a spĺňajúce všetky požiadavky národného práva považujú za zaujímajúce sa o rozhodovací proces.

2 Dohovor Európskej hospodárskej komisie OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia

Na štvrtej ministerskej konferencii „Životné prostredie pre Európu“ v dánskom meste Aarhus podpísalo dňa 25. júna 1998 35 štátov a Európske spoločenstvo. Dohovor Európskej hospodárskej komisie OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia (ďalej „Aarhuský dohovor“, resp. „dohovor“). Aarhuský dohovor bol potom otvorený na podpis ešte do 21. decembra 1998 v sídle OSN v New Yorku.

Podľa čl. 20 ods. 1 vstupuje Aarhuský dohovor do platnosti deväťdesiaty deň odo dňa uloženia šestnástej listiny o ratifikácii, prijatí, schválení alebo pristúpení u depozitára tohto dohovoru, ktorým je generálny tajomník Organizácie spojených národov. Tieto podmienky sa naplnili k 1. augustu 2001, takže Aarhuský dohovor nadobudol platnosť 30. októbra 2001 (www.unece.org/env/eia, 2004). Ide o mimoriadne významný dohovor, predstavujúci multilaterálnu medzinárodnú zmluvu medzinárodnej povahy, ktorá sa dotýka ľudských práv a základných slobôd.

Slovenská republika začala práce na prístupe k Aarhuskému dohovoru pred niekoľkými rokmi. Na základe uznesenia vlády SR č. 72 z 2. februára 2000 vláda súhlasila s pristúpením k Aarhuskému dohovoru a uložila ministrovi životného prostredia predložiť na rokovanie vlády „Návrh opatrení na zabezpečenie vykonávania Dohovoru EHK OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia“ s termínom jeho predloženia do 31. decembra 2000. Po odklade tohto termínu (na 30. september 2001) vláda SR prijala na svojom zasadnutí dňa 7.11.2001 návrh opatrení na zabezpečenie vykonávania Aarhuskému dohovoru. Potom sa kroky trochu zabrzдили a až 8. 6. 2005 vláda SR vyslovila súhlas k jeho pristúpeniu. Národná rada Slovenskej republiky vyslovila súhlas uznesením č. 1840 zo dňa 23. septembra 2005. Listina o prístupe bola uložená 5. decembra 2005 u generálneho tajomníka OSN. Aarhuský dohovor nadobudol v SR platnosť 5. 3. 2006.

Aké sú základné piliere Aarhuského dohovoru?

Kým väčšina mnohostranných dohôd o životnom prostredí pokrýva záväzky, ktoré majú strany (štáty) voči sebe, Aarhuský dohovor pokrýva záväzky, ktoré majú strany voči verejnosti. Je dôslednejší ako ktorýkoľvek iný dohovor v stanovovaní jasných záväzkov pre strany a verejné inštitúcie vo vzťahu k verejnosti, pokiaľ ide o prístup k informáciám a účasti verejnosti na rozhodovaní v záležitostiach životného prostredia. Tieto práva ďalej posilňuje ustanoveniami o prístupe k spravodlivosti tak, aby verejnosť mala prístup k súdnym opravným prostriedkom v prípadoch týkajúcich sa životného prostredia.

Aarhuský dohovor stojí na troch základných pilieroch, ktorými sú:

- § prístup verejnosti k informáciám o životnom prostredí,
- § účasť verejnosti na rozhodovacom procese,
- § prístup verejnosti k spravodlivosti vo veciach životného prostredia v rozhodovacom procese.

PRVÝ PILIER deklaruje právo verejnosti na prístup k informáciám o životnom prostredí. Účelom tohto piliera je teda zabezpečiť, aby verejnosť mala k dispozícii dostatok informácií na to, aby mohla:

- § pochopiť, čo sa v životnom prostredí okolo nej deje,

-
- § zúčastňovať sa aktívne a so znalosťou vecí na rozhodovaní v záležitostiach životného prostredia,
 - § spolupodieľať sa na ďalších aktivitách v oblasti starostlivosti o životné prostredie, vrátane zlepšovania svojho environmentálneho správania.

DRUHÝ PILIER je o účasti verejnosti na rozhodovaní. Jeho účelom je zaviesť také systémy rozhodovania, ktoré umožnia aktívnu účasť verejnosti v čase, keď sú ešte otvorené všetky možnosti. Dohovor zabezpečuje účasť verejnosti na:

- § rozhodovaní o konkrétnych významných činnostiach,
- § rozhodovaní o plánoch, programoch a politikách (zásadných rozvojových koncepciách),
- § tvorbe a schvaľovaní všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré môžu mať významný vplyv na životné prostredie.

TRETÍ PILIER sa týka prístupu k spravodlivosti vo veciach životného prostredia. Vytvára garancie na to, aby každý, koho environmentálne práva boli porušené, mal možnosť spravodlivého posúdenia nezávislými orgánmi (napríklad súdmi). Prístup k spravodlivosti sa nechápe iba vo vzťahu k prvým dvom pilierom, ale zasahuje nad ich rámec. Ustanovuje aj niektoré ďalšie práva verejnosti týkajúce sa ovplyvňovania konania verejných inštitúcií, právnických a fyzických osôb z hľadiska požiadaviek ochrany životného prostredia, ako aj prístupu verejnosti k spravodlivosti.

3 Účast' verejnosti v rámci posudzovania vplyvov na životné prostredie

Aj napriek mnohým kritikám o skutočnej účasti verejnosti v rámci procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie, je tento proces stále najväčšou príležitosťou pre vstup verejnosti do environmentálneho rozhodovania a preto sa mu v ďalšom budeme venovať zvýšenú pozornosť.

Proces posudzovania vplyvov na životné prostredie (v ďalšom „proces posudzovania“) predstavuje účinný preventívny systém v starostlivosti o životné prostredie, ktorý vychádza z prognózy a hodnotenia očakávaných pozitívnych a negatívnych vplyvov plánovaných projektov, rozvojových koncepcií a vládnych politík, prakticky uplatňovaných na životné prostredie. Zabezpečuje identifikáciu a komplexné vyhodnotenie vplyvov strategických dokumentov alebo posudzovanej činnosti na životné prostredie vrátane potrebných opatrení na prevenciu, minimalizáciu, prípadne kompenzáciu týchto vplyvov ešte pred ich povolením.

Posudzovanie vplyvov na životné prostredie je v súčasnosti upravené v Slovenskej republike zákonom NR SR č. 24/2006 Z. z. s účinnosťou od 1. 2. 2006. Tento zákon upravuje:

- § postup odborného a verejného posudzovania predpokladaných vplyvov na životné prostredie,
- § strategických dokumentov pred ich schválením,
- § navrhovaných činností pred rozhodnutím o ich umiestnení alebo pred ich povolením podľa osobitných predpisov,
- § pôsobnosť orgánov štátnej správy a pôsobnosť obcí pri posudzovaní vplyvov,
- § práva a povinnosti účastníkov procesu posudzovania pri posudzovaní vplyvov.

Platný vykonávací predpis k zákonu je Vyhláška MŽP SR č. 113/2006 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o odbornej spôsobilosti na účely posudzovania vplyvov na životné prostredie.

Za jednu z veľkých predností procesu posudzovania sa považuje skutočnosť, že celý proces je otvorený demokratickej kontrole. Aspekt demokratickosti spočíva predovšetkým v umožnení širokej účasti verejnosti, vrátane ostatných subjektov, ktoré sa na posudzovaní zúčastňujú. Podľa zákona názory a pripomienky dotknutej verejnosti sú rešpektované vo všetkých fázach procesu posudzovania. Verejnosť má tak zákonné právo byť dostatočne informovaná o všetkých súvislostiach navrhovanej činnosti, má právo vysloviť svoje názory k rôznym spôsobom jej riešenia a vystupovať ako rovnocenný partner voči všetkým subjektom procesu posudzovania. Z toho súčasne vyplýva rovnaký diel zodpovednosti za vlastné postoje, za korektnosť a serióznosť prístupov k posudzovaniu, ako aj za kontrolu dodržiavania prijatých rozhodnutí pri realizácii navrhovanej činnosti (podľa Gindlová et al., 1999).

V uvedenom novom zákone o posudzovaní vplyvov na životné prostredie z r. 2006 je oproti predchádzajúcemu (zákon NR SR č. 127/1994 Z.z. v znení neskorších predpisov) rozšírená účasť verejnosti, a to najmä dôslednou aplikáciou Aarhuského dohovoru. Toto rozšírenie sa netýka ani tak posudzovania vplyvov činností na životné prostredie, v ktorom sa práva verejnosti nezmenili (upresnil sa iba pojem verejnosti), ale týka sa procesu posudzovania vplyvov plánov a programov (tzv. strategických dokumentov). Tento typ posudzovania, tzv. strategické environmentálne hodnotenie, nadobúda úplne nové dimenzie. Popísané je v časti Posudzovanie vplyvov činností na životné prostredie a strategické environmentálne hodnotenie.

3.1 Účasť verejnosti na posudzovaní vplyvov činností na životné prostredie

Proces posudzovania vplyvov činností na životné prostredie vzhľadom na svoje široké uplatňovanie v praxi je v súčasnosti už dostatočne známy a preto v ďalšom texte nevenujeme pozornosť jeho vysvetľovaniu. V tejto kapitole sa zameriame len na vysvetlenie účasti verejnosti podľa krokov procesu posudzovania, ktorá môže byť popísaná nasledovne:

Zámer

V zámere má verejnosť informačnú aj konzultačnú rovinu:

- § verejnosť je informovaná o zámere dotknutou obcou a môže sa s ním v určenej lehote oboznámiť,
- § do určenej lehoty od doručenia zámeru obcou môže verejnosť podať k zámeru písomné pripomienky,
- § už v štádiu prípravy zámeru je možné neformálne informovať verejnosť a využívať jej polohu „nositeľa informácií“, t.j. konzultačnú rovinu,
- § v tomto kroku je možné vytvoriť občianske združenie (ďalej OZ), resp. občiansku iniciatívu (ďalej OI).

Zisťovacie konanie

V zisťovacom konaní má verejnosť iba informačnú rovinu:

- § verejnosť je informovaná o právoplatnom rozhodnutí bez zbytočného odkladu,
- § preštudovaním dokumentu si verejnosť môže overiť akceptovanie svojich pripomienok,
- § pri rozhodovaní v rámci zisťovacieho konania sa prihliada na názory verejnosti.

Rozsah hodnotenia a v prípade potreby aj časového harmonogramu

V rámci tohto kroku má verejnosť informačnú a konzultačnú rovinu:

- § verejnosť je informovaná o právoplatnom rozhodnutí bez zbytočného odkladu,
- § preštudovaním dokumentu si verejnosť môže overiť akceptovanie svojich pripomienok,
- § príslušný orgán môže konzultovať určenie rozsahu hodnotenia, a v prípade potreby aj časového harmonogramu, s verejnosťou,
- § pri tvorbe rozsahu hodnotenia sa prihliada na názory verejnosti,
- § verejnosť môže predložiť pripomienky k rozsahu hodnotenia.

Správa o hodnotení resp. Záverečné zhrnutie

V správe o hodnotení má verejnosť informačnú rovinu aj konzultačnú rovinu, ktorá priamo vyplýva zo zákona:

- § pri samotnej príprave správy o hodnotení je najväčší priestor pre konzultovanie s verejnosťou a/alebo získavania informácií od miestnych znalcov,
- § zisťovanie postojov obyvateľstva k danej činnosti je povinnou súčasťou správy o hodnotení,
- § názory verejnosti sa stávajú priamo súčasťou správy o hodnotení,
- § o správe o hodnotení resp. záverečnom zhrnutí je verejnosť informovaná prostredníctvom dotknutej obce,
- § správa o hodnotení resp. záverečné zhrnutie je vystavená v danej lehote na určenom mieste Obecného úradu,
- § verejnosť môže zaslať pripomienky k správe o hodnotení resp. záverečnému stanovisku,

§ preštudovaním dokumentu si verejnosť môže overiť akceptovanie svojich názorov.

Verejné prerokovanie Správy o hodnotení

Už zo samotného názvu vyplýva, že v tomto kroku zastáva verejnosť nielen informačnú, ale najmä konzultačnú rovinu:

- § dotknutá obec v spolupráci s navrhovateľom musí usporiadať verejné prerokovanie (prípadne sa obce môžu dohodnúť na spoločnom verejnom prerokovaní),
- § ústne príp. aj písomné pripomienky verejnosti počas verejného prerokovania sú zahrnuté v zázname z prerokovania.

Odborný posudok

Pri posudku síce nemá verejnosť žiadnu informačnú alebo konzultačnú rovinu, ale zhrnutie jej názorov sa stáva povinnou súčasťou Posudku:

- § v odbornom posudku musí byť prihliadnuté na vyhodnotené názory, stanoviská a pripomienky verejnosti,
- § v prípade potreby môže spracovateľ posudku konzultovať s verejnosťou.

Záverečné stanovisko

V kroku Záverečné stanovisko je verejnosť iba informovaná:

- § verejnosť je informovaná o záverečnom stanovisku dotknutou obcou,
- § v záverečnom stanovisku sa musí vychádzať aj zo stanovísk verejnosti,
- § verejnosť môže kontrolovať rozsah akceptácie svojich pripomienok a stanovísk preštudovaním dokumentu.

Zákon (s výnimkou verejného prerokovania Správy o hodnotení) podrobne neupravuje formy a spôsoby informovania a práce s verejnosťou. Zákon neobmedzuje verejnosť ani pri voľbe foriem získavania ďalších informácií, podkladov, dôkazov a pod., ani pri voľbe spôsobu zaslania svojho písomného stanoviska ministerstvu – prostredníctvom obce alebo priamo, samostatne, spoločne alebo v skupinách atď.

Možnosti informovania verejnosti (verejnosť v najširšom slova zmysle, t.j. obyvatelia obce, OI a OZ, ak vznikli podľa zákona, mimovládne organizácie a iné záujmové združenia, miestni podnikatelia) sú napríklad takéto:

- § oznámenie dotknutej obce o údajoch spojených s plánovanou činnosťou v mieste obvyklým spôsobom, t.j. informáciou na úradnej tabuli, na miestnej výveske, miestnym rozhlasom, miestnou tlačou, na verejnom zhromaždení občanov, ústnou informáciou, lokálnym televíznym vysielaním, inými masmediálnymi prostriedkami a pod.,
- § zabezpečenie dostupnosti dokumentov, t.j. Zámeru, rozhodnutia v rámci zisťovacieho konania, rozsahu hodnotenia, Správy o hodnotení a resp. záverečného stanoviska, aby sa záujemcovia mohli s ich znením oboznámiť a v prípade potreby si mohli robiť výpisy alebo kópie,
- § organizovanie rozhovorov, odborných seminárov, prednášok, výstav,
- § prostredníctvom vytvoreného strediska pre verejnosť, ak vzniklo (odporúča sa umiestniť ho čo najbližšie k oblasti navrhovanej činnosti),
- § osobitné rokovania a konzultácia s občanmi dotknutých obcí, resp. s každým, kto sa cíti byť súčasťou verejnosti,
- § uskutočnenie rôznych dotazníkových akcií, interview, ankiet, usporiadanie verejného zhromaždenia.

Úlohu koordinátora zabezpečujúceho väzbu medzi verejnosťou na jednej strane a navrhovateľom, ministerstvom na druhej strane, resp. ďalšími subjektmi procesu

posudzovania plní dotknutá obec. Občianska iniciatíva a občianske združenie má na ministerstvo aj navrhovateľa priamu väzbu cez splnomocnenca.

Rozoberme niektoré pravidlá efektívneho zorganizovania **verejného prerokovania Správy o hodnotení** ako najmasovejšej a najznámejšej formy aktívnej účasti verejnosti.

Termín a miesto konania oznámi dotknutá obec verejnosti (v mieste obvyklým spôsobom) a prizve naň tiež zástupcov ministerstva životného prostredia, príslušného orgánu, povoľujúceho orgánu a dotknutého orgánu. Hoci to zákon neukladá, je etické, ak dotknutá obec prizve osobitne aj občiansku iniciatívu a občianske združenie, ktorých jadro tvoria obyvatelia dotknutých obcí. Formálne smernice pre vedenie verejného prerokovania nie sú vypracované. Riadi sa určitými všeobecnými pravidlami.

Príprava verejného prerokovania spočíva vo včasnom oboznámení termínu, vypracovaní zoznamu účastníkov a zabezpečení ich účasti, včasnom rozoslaní pozvánok a informačných materiálov, spracovaní hlavných environmentálnych problémov a výsledkov pre oboznámenie verejnosti, vypracovaní problémových okruhov a scenára verejného prerokovania.

Závisí od konkrétnych okolností a druhu činnosti, akým spôsobom sa verejné prerokovanie uskutoční. Základným pravidlom verejného prerokovania je jeho nezáujatosť a informatívny charakter. K tomu môže prispieť aj vhodný výber a usporiadanie miestnosti a výber moderátora verejného prerokovania, ktorý má viesť prerokovanie s neutrálnym postojom, ale zároveň má byť oboznámený s procesom posudzovania a danou činnosťou. Bolo by vhodné, aby sa moderátor zúčastnil aj na príprave verejného prerokovania.

Priebeh verejného prerokovania je nepredvídateľný. Jeho smerovanie môžu veľmi citlivo ovplyvniť javy, z ktorých uvedieme niektoré:

- § v rámci vystúpenia na verejnom prerokovaní je k dispozícii len krátky čas na vyjadrenie názoru, chybný krok alebo zlý dojem môže byť podnetom pre inú skupinu s odlišným názorom na vyvolanie konfliktov,
- § agresívne vystupovanie navrhovateľa (moderátora), prerušovanie prejavu verejnosti invetívnymi poznámkami, komentovaním alebo ironizovaním a zreteľným podceňovaním jej názorov,
- § pri nedôraznom moderovaní verejného prerokovania toto môže byť strhnuté na stranu „silného jedinca“,
- § mnohí účastníci majú obavu vystúpiť pred veľkou skupinou a z toho dôvodu svoje názory neprezentujú, resp. sa dajú ľahko strhnúť k agresívnemu postoju,
- § niektorí účastníci majú snahu prezentovať svoje vlastné problémy, ktoré nemajú priamu súvislosť s navrhovanou činnosťou,
- § verejnosť rýchlo vycíti a vysloví nespokojnosť, ak tí ktorí prezentujú činnosť a jej vplyvy, nepoznajú prostredie s jeho problémami,
- § tí, ktorí prezentujú navrhovanú činnosť a jej očakávané vplyvy na životné prostredie sa dajú strhnúť k príliš dlhému a odbornému výkladu, a pod.

Proces posudzovania vznikol pôvodne bez myšlienky riešiť **socio-ekonomické vplyvy**. Zdá sa to ako paradox, pretože predovšetkým ľudia by mali byť v centre pozornosti posudzovania, ako aj trvalo udržateľného rozvoja. Tento jav sa však dá vysvetliť tým, že v rozvinutých krajinách, kde proces uzrel svetlo sveta, nebola sociálna a ekonomická situácia obyvateľstva jeho prekážkou a nikdy priamo nesúvisela s ekologickými parametrami. Stále však existuje veľmi populárny názor, že posudzovanie vplyvov sa zameriava iba na riešenie biofyzikálnych vplyvov činnosti a na riešenie socio-ekonomických vplyvov sa zabúda. V súčasnosti sa však do procesu zakomponávajú aj

metodiky na riešenie práve týchto vplyvov, ale v praxi je ich integrácia stále na veľmi nízkej úrovni a to najmä preto, lebo:

Investori v procese posudzovania chápú zaobchádzanie s obyvateľstvom ako jednu z mnohých prekážok jeho uplatnenia a nie ako objektívne existujúci subjekt.

Dôsledkom toho je neochota viesť projekt tak, aby mali ľudia z neho predovšetkým úžitok, napr. úprava prístupových ciest, vysadenie izolačnej zelene alebo zelene na zvýšenie ekologickej stability územia.

Na nátlak navrhovateľa je často hodnotenie socio-ekonomických vplyvov v dokumentácii, v porovnaní s ostatnými kapitolami, písané len veľmi stroho, často sa používajú nejednotné a neštandardné metodiky a výsledky hodnotenia týchto vplyvov sú často veľmi všeobecné a nejasné. Toto všetko vedie k podceneniu alebo úplnému vynechaniu praktického dopadu týchto vplyvov, ktoré sa tak z procesu posudzovania úplne vytrácajú.

Počas procesu posudzovania sa väčšina investorov bráni informovanosti obyvateľov a vôbec práce s verejnosťou pred tým, než dostanú územné rozhodnutie. Nie sú ochotní, alebo len veľmi málo, podávať včasné a úplné informácie na predbežné oboznámenie sa s názorom verejnosti. Stretnutia s verejnosťou berú ako brzdu navrhovanej činnosti.

Výsledky z praxe ukazujú, že tam, kde investor nepodceňuje túto prácu, verejnosť je mnohokrát nápomocná pri identifikovaní napr. starých environmentálnych záťaží, variantnom riešení a pod. Napriek vyššie uvedenej kritike poznáme z praxe aj mnohé pozitívne príklady, keď účasť verejnosti prebehla v širokom zábere.

3.2 Účasť verejnosti na posudzovaní vplyvov návrhov plánov, programov a právnych predpisov na životné prostredie

V tejto kapitole sa tak isto zameriame len na vysvetlenie účasti verejnosti podľa krokov procesu posudzovania, ktorá môže byť popísaná nasledovne:

Oznámenie o strategickom dokumente

V oznámení o strategickom dokumente má verejnosť informačnú aj konzultačnú rovinu:

- § verejnosť je informovaná o oznámení o strategickom dokumente dotknutou obcou a môže sa s ním v určenej lehote oboznámiť,
- § do určenej lehoty od doručenia oznámenia o strategickom dokumente obcou môže verejnosť podať písomné pripomienky.

Zisťovacie konanie

V zisťovacom konaní má verejnosť iba informačnú rovinu:

- § verejnosť je informovaná o právoplatnom rozhodnutí bez zbytočného odkladu,
- § preštudovaním dokumentu si verejnosť môže overiť akceptovanie svojich pripomienok,
- § pri rozhodovaní v rámci zisťovacieho konania sa prihliada na názory verejnosti.

Rozsah hodnotenia a v prípade potreby aj časového harmonogramu

V rámci tohto kroku má verejnosť informačnú a konzultačnú rovinu:

- § verejnosť je informovaná o právoplatnom rozhodnutí bez zbytočného odkladu,
- § preštudovaním dokumentu si verejnosť môže overiť akceptovanie svojich pripomienok,
- § príslušný orgán môže konzultovať určenie rozsahu hodnotenia, a v prípade potreby aj časového harmonogramu,
- § pri tvorbe rozsahu hodnotenia sa prihliada na názory verejnosti,

§ verejnosť môže predložiť pripomienky k rozsahu hodnotenia.

Správa o hodnotení

V Správe o hodnotení má verejnosť informačnú rovinu aj konzultačnú rovinu, ktorá priamo vyplýva zo zákona:

- § pri samotnej príprave správy o hodnotení je najväčší priestor pre konzultovanie s verejnosťou a/alebo získavania informácií od miestnych znalcov,
- § správe o hodnotení je verejnosť informovaná prostredníctvom dotknutej obce,
- § správa je vystavená v danej lehote na určenom mieste Obecného úradu,
- § verejnosť môže zaslať pripomienky k správe o hodnotení,
- § preštudovaním dokumentu si verejnosť môže overiť akceptovanie svojich názorov.

Verejné prerokovanie Správy o hodnotení

Už zo samotného názvu vyplýva, že v tomto kroku zastáva verejnosť nielen informačnú, ale najmä konzultačnú rovinu:

- § dotknutá obec v spolupráci s navrhovateľom musí usporiadať verejné prerokovanie (prípadne sa obce môžu dohodnúť na spoločnom verejnom prerokovaní),
- § ústne, príp. aj písomné pripomienky verejnosti počas verejného prerokovania sú zahrnuté v zázname z prerokovania.

Odborný posudok

Pri posudku síce nemá verejnosť žiadnu informačnú alebo konzultačnú rovinu, ale zhrnutie jej názorov sa stáva povinnou súčasťou Posudku:

- § v odbornom posudku musí byť prihliadnuté na vyhodnotenú názory, stanoviská a pripomienky verejnosti,
- § v prípade potreby môže spracovateľ posudku konzultovať s verejnosťou.

Záverečné stanovisko

V kroku Záverečné stanovisko je verejnosť iba informovaná:

- § verejnosť je informovaná o záverečnom stanovisku dotknutou obcou,
- § v záverečnom stanovisku sa musí vychádzať aj zo stanovísk verejnosti,
- § verejnosť môže kontrolovať rozsah akceptácie svojich pripomienok a stanovísk preštudovaním dokumentu.

Možnosti informovania sú tie isté ako pri posudzovaní vplyvov činností na životné prostredie, iba so zvýraznením využitia internetových stránok príslušných orgánov a obstarávateľa.

Verejné prerokovanie sa môže riadiť tými istými zásadami.

3.3 Úloha obce

Po 1. januári 2003 získala obec novú, veľmi významnú úlohu v rámci procesu posudzovania. Zo subjektu „dotknutá obec“ príp. „navrhovateľ“ sa stala aj subjektom „povoľujúci orgán“ a „dotknutý orgán“. V niektorých prípadoch sa tieto môžu kumulovať (obec bude navrhovateľom a zároveň povoľujúcim orgánom). Z toho vyplýva, že postavenie obce v procese posudzovania je v súčasnosti nasledovné:

- § povoľujúci orgán – ak vydáva povolenie činnosti podľa osobitných predpisov (stavebného zákona),
- § navrhovateľ – ak podniká ako právnická osoba,
- § dotknutá obec – orgán samosprávy, ktorý sleduje a zastáva záujmy samosprávnej jednotky, koordinátor, ktorý zabezpečuje väzbu medzi verejnosťou a navrhovateľom, či ministerstvom,

§ dotknutý orgán – ak obec plní úlohy orgánu štátnej správy.

Úloha obce pri posudzovaní vplyvov na životné prostredie je podrobne popísaná v časti Posudzovanie vplyvov činností na životné prostredie a strategické environmentálne hodnotenie.

4 Metódy a techniky využiteľné pri komunikácii s verejnosťou

Voľba príslušnej techniky, resp. techník, je veľmi dôležitým krokom v práci s verejnosťou, pretože jej nekorektnosť môže viesť k ďalším chybám, už systémového charakteru. Je preto potrebné veľmi dôkladne uvážiť, aká technika zodpovedá konkrétnej situácii (charakter predmetu a objektu výskumu) a aká je v danej situácii optimálna na dosiahnutie validných poznatkov, alebo na vytvorenie dostatočného informačného toku. Posudzujeme preto význam a zložitosť problému, kultúrne špecificky, tradície, stav vedomia, mieru zainteresovanosti a úroveň informovanosti na príslušnom objekte, zohľadňujeme fázu rozhodovania a vonkajšie ekonomické a organizačné faktory. Nepochybne sa tu bude prejavovať aj záujem zadávateľa. Ten však nemôže potlačiť ostatné spomínané záujmy a okolnosti (Belčáková et al., 1994a).

Pre potreby práce s verejnosťou existuje niekoľko skupín metód a techník, ktorých využitie je ovplyvňované aj tým, koho chceme osloviť.

V ďalšom texte je výber a vysvetlenie metód a techník založených na sociologickom výskume urobený na základe publikácií Belčáková et al., 1994a, Belčáková et al., 1994b, Bussell et al., 2001, O'Sullivan et al., 1999, Pavličková, 2002, Verheyen et al., 2002. Iba v prípade iného zdroja informácií, je tento zdroj v texte vyznačený.

4.1 Metódy a techniky jednosmerného informovania verejnosti

Existuje veľmi veľa metód a techník na zabezpečenie informovanosti verejnosti. Využíva sa najmä pre širokú účasť verejnosti a sú známe ako jednosmerná komunikácia. Spoločnými sú nasledovné:

- § využitie médií (napr. noviny, rádio, TV, časopisy),
- § tlač (napr. brožúry, tlačové správy, reklamné materiály, letáky),
- § elektronická forma (napr. spoločný e-mailové správy, internetové stránky).

Vysvetlime si niektoré z nich.

Propagačný materiál

V brožovanej forme predstavuje obyčajne krátke zhrnutie štúdie navrhovanej aktivity, hlavné problémové okruhy a možnosti pre účasť verejnosti. Cieľom vydania takejto brožúrky je osloviť širokú verejnosť a informovať ju o programe účasti verejnosti. Užitočnosť brožúrky závisí od jej schopnosti upútať pozornosť verejnosti. Dôležitý je preto vzhľad a spôsob, akým je napísaná. Nevyhnutným predpokladom jej prijatia je objektivita. Oplyvniť jej prijatie môže aj spôsob kolportácie – miesta, kde ju možno nadobudnúť ako aj množstvo, v ktorom je k dispozícii. Zdanlivá nedostatočnosť podmieňuje záujem.

Brožúrka je priamym prostriedkom na zverejnenie veľkého množstva informácií, poskytujúcich základnú orientáciu a to ekonomicky relatívne efektívnym spôsobom. K nevýhodám patrí fakt, že príprava a schválenie brožúrky je zdĺhavé.

Reklama

Úspešnosť reklamy závisí na jej príprave – najdôležitejšie je jasne stanoviť charakter skupiny ľudí, ktorú chceme osloviť. Na začiatku celého procesu iba odhadujeme, kto je verejnosť a aké môže mať záujmy. Tomu prispôbujeme aj obsah a formu reklamy i výber sprostredkujúcich médií.

Prevažná časť populácie je závislá iba na televízii, cez ktorú prijíma všetky informácie. Často sú to však ľudia, ktorí by boli radi aktívni v programoch účasti verejnosti. Pre

špecifické skupiny obyvateľstva je potrebné vyhľadávať špecifické informačné médiá, resp. médiá sprostredkujúce reklamu.

Výhodou reklamy je skutočnosť, že riešitelia komunikujú s verejnosťou nimi zvoleným spôsobom. Na druhej strane tu však treba počítať s filtrom médií, ktoré si vyberajú a po svojom interpretujú to, čo podľa nich stojí za správu. Reklamou zahŕňame veľmi veľký okruh ľudí, ale slúži len na primárne informovanie verejnosti a oznamuje kde a kedy je účasť verejnosti možná.

Nevýhodou tejto techniky je jej povesť, ktorú medzi ľuďmi získala vďaka hlúpym a vtieravým reklamám spotrebiteľského charakteru. Verejnosť môže pochybovať o jej serióznosti a môže si myslieť, že našou reklamou si chceme zaručiť ich dobrú vôľu. Nezaškodí hľadať v tomto smere vhodné spôsoby ako tento dojem vopred vylúštiť.

Tlačové správy

Tlačové správy sú dôležitým prostriedkom na získanie publicity. Predkladajú sa masmédiám ako podklad pre odvysielanie správy, relácie, alebo napísanie článku. Nebývajú veľké rozsahom, ale poskytujú často až detailné informácie a naznačenia všetkých súvislostí akcie, ktoré môžu zaujať pozornosť masmédií a následne aj obyvateľov.

Táto technika býva v prípade záujmu masmédií dopĺňaná osobným rozhovorom s redaktorom.

4.2 Metódy a techniky dvojsmerného informovania verejnosti

Informačné metódy a techniky dvojsmerného informovania verejnosti využívajú okrem pasívnej úlohy verejnosti ako „prijímateľa“ informácií aj jej aktívnu úlohu ako „nosiťľa informácií“. Medzi najznámejšie a najpoužívanéjšie patria stretnutia s občanmi (verejné zhromaždenia s odborníkmi, tlačové konferencie, výstavy).

Verejné zhromaždenia s odborníkmi

Najmä pre zainteresovaných obyvateľov je táto forma vstupnej informácie veľmi efektívna. V priamom kontakte sa zoznamujú s predstaviteľmi danej aktivity, spoznávajú ich názory a postoje, zisťujú, že sú to ľudia, s ktorými možno viesť otvorený dialóg. Tieto zhromaždenia slúžia okrem toho na odovzdanie aj väčšieho množstva technických informácií verejnosti o celej akcii, a to v celej neprijateľnej podobe, pretože akékoľvek nejasnosti je možné okamžite dovysvetliť.

Takéto zhromaždenia zvyšujú mieru zainteresovania verejnosti na rozhodovacom procese a zvyšujú erudovanosť a vplyv verejnosti v tomto procese. Obyvatelia po zaškolení nebudú reagovať až tak defenzívne, ako je zvykom a budú schopní podávať návrhy a efektívnejšie spolupracovať pri riadení programu účasti verejnosti.

Výstavy

Jednou z najčastejšie používaných techník na všeobecné informovanie verejnosti, alebo aj na získanie pripomienok verejnosti, je usporiadanie výstavy – najlepšie vo väčších mestských strediskách. Výstavy často oslovujú ľudí, ktorí sa dovtedy o navrhovanú aktivitu nezaujímal, hoci sa ich týka. Výstavy majú taktiež osvetový účel pre tú časť verejnosti, ktorá sa inak programu nezúčastňuje. Výstavy by mali byť koordinované s ďalšími aktivitami. Ak je výstava koncipovaná tak, že podáva len všeobecné informácie a nevyžaduje si prítomnosť odborníkov z tímu riešiteľov, je zvyčajne menej zaujímavá. Účasť odborníkov, schopnosť poskytnúť zasvätený výklad, odpovedať na otázky a súčasne zaznamenávať postoje verejnosti, významne zvyšuje hodnotu tejto propagačnej techniky.

Tlačové konferencie

Bežná tlačová konferencia pozostáva z krátkeho vyhlásenia, po ktorom nasledujú otázky zástupcov masmédií. Tlačové konferencie sú efektívne iba pri veľkých navrhovaných činnostiach, s dopadom a očakávaným zainteresovaním podstatnej časti populácie. Ich cieľom je, prostredníctvom najzaužívanejších spôsobov prenosu informácií obracať pozornosť verejnosti na daný problém, na danú akciu. Podmienkou udržiavania záujmu verejnosti je predkladanie nových, závažných a pravdivých okolností.

Nevýhodou tlačovej konferencie je náročnosť na podrobné plánovanie, prípravu a koordináciu, pretože všetky vyhlásenia musia byť pripravené v písomnej forme, aby prostredníctvom masmédií nedochádzalo k ich skresleniam.

4.3 Zisťovacie metódy a techniky

Zisťovacie metódy a techniky svojim spôsobom môžeme označiť tiež ako informačné. Na rozdiel od tých, ktoré boli popísané v kap. 5.1 je v tomto prípade nositeľom informácií verejnosť a prijímateľom informácií navrhovateľ aktivity, ktorý chce zistiť poznatky, názory verejnosti. Tieto metódy a techniky sú oveľa zložitejšie a vyžadujú si odborníkov.

Ako najzaužívanejšie sa používajú dotazníky a rozhovory.

Dotazník a aj rozhovor patria k tzv. exploračným výskumným metódam, metódam získavania údajov, informácií prostredníctvom subjektívnych výpovedí skúmaných osôb, tzv. respondentov. Ide o metódy získavania informácií, keď sa výskumník pýta, žiada a respondenti odpovedajú na jeho otázky a výzvy zamerané na výskumný účel. Ak zodpovedajú písomne, ide o dotazník, ak ústne, o rozhovor (nazývaný tiež interview). Pri oboch týchto metódach je dôležité si uvedomiť, že výskumník nezískava objektívne údaje, fakty v tzv. čistej neskreslenej podobe, ale len názory ľudí na skúmané objekty, javy, procesy.

Výsledky oboch techník sú kvantifikovateľné, čiže poskytujú taký druh objektivity, akú neposkytujú doposiaľ predstavené techniky. V praxi sa často stretávame s tým, že tieto techniky sú považované za objektívnejšie ako kvalitatívne výskumné techniky, hoci to nie je celkom oprávnené. Ich kvantifikovateľnosť – možnosť štatistického spracovania – však veľmi pomáha rozhodovacím orgánom, ktoré musia uskutočniť vážne rozhodnutia zoči-voči tvrdej opozícii. Práca s konkrétnymi číslami vyvoláva totiž sama o sebe dojem väčšej presvedčivosti a umožňuje s výsledkami z práce s verejnosťou narábať na tej úrovni, akú umožňujú „exaktné“ výsledky prírodno-technických analýz.

Obidve techniky ponúkajú len momentálny obraz názorov obyvateľstva. Tento názorový obraz sa však môže v čase rapídne meniť, zvlášť vtedy, ak je verejnosť na začiatku o probléme informovaná nedostatočne. Z toho vyplýva iné zameranie obsahu techniky v počiatočnom, pokročilom a záverečnom štádiu procesu, jej iná funkcia a iné výsledky.

Náklady na získanie a analýzu veľkého množstva údajov od veľkého (relatívne) množstva respondentov môžu byť dosť vysoké, čo patrí k nevýhodám tejto výskumnej techniky.

Rozhovory

Štandardizované rozhovory sú techniky na meranie celej škály názorov verejnosti. Vykonávajú ich skúsení odborníci, ktorí vedú rozhovor na základe tej istej predlohy. Každá opytovaná osoba teda odpovedá na tie isté otázky, v tom istom poradí. Otázky musia prejsť testom, ktorý potvrdí, že pomocou nich možno dospieť k požadovaným informáciám. Dôležitý je spôsob zaznamenávania rozhovoru, resp. informácií, ktoré respondent podáva. Výber respondentov je podriadený pravidlám pre výber vzorky z danej

populácie, ktoré obsahujú štatistické i sociologické kritériá. Tieto kritériá výberu zaručujú, že bude zamedzené množnému skresleniu informácií a že bude použitý princíp náhodnosti a reprezentatívnosti. Použitie príslušných pravidiel znamená, že bude určená veľkosť výberovej vzorky obyvateľov a jej vnútorná sociálno-demografická štruktúra.

Štandardizovaný rozhovor sa od známej dotazníkovej techniky odlišuje tým, že rozhovor vedie a odpovede zaznamenáva výlučne moderátor – odborník, zatiaľ čo dotazník môže vyplňať respondent sám. Z toho vyplýva aj rôzna miera podrobnosti vypracovania týchto dvoch techník – dotazník obsahuje okrem presného znenia otázky aj návod na vyplnenie a rôzne iné vysvetľujúce a respondentu usmerňujúce pasáže. Jeho obmedzený rozsah neumožňuje v takej miere dávať možnosť pre zachytenie celej rozmanitosti sociálnej reality, čo naopak v štandardizovanom rozhovore pri správnom zaznamenávaní odpovedí je možné nepomerne viac. Štandardizovaný rozhovor preto používame skôr v tých prípadoch, kedy nám chýbajú podrobnejšie informácie o skúmanej problematike a o oslovenej skupine obyvateľov. Táto technika slúži práve na ich neformálne doplnenie.

Neformálny rozhovor môže byť efektívnou časťou programov účasti verejnosti. Série 30 – 40 minútových, ale aj niekoľkohodinových rozhovorov s reprezentantmi všetkých kľúčových záujmových skupín pomôžu rýchle zmapovať a pochopiť prakticky všetky problémy, dynamiku medzi záujmami a ich intenzitu. Umožňujú tiež preskúmať preferencie, ktoré pomáhajú pochopiť motivácie a orientáciu nálad a názorov. Rozhovory skúmajú, resp. neuzatvárajú sa ani pred inými otázkami, než sú tie, ktoré obsahuje pripravená forma techniky a ktoré sme pôvodne považovali za najdôležitejšie. Týmto spôsobom pomáhajú pri identifikácii ďalších nových problémov. Rozhovory sú tiež vhodnou базou pre nadviazanie kontaktu a pre budovanie dôvery u osloveného, ale aj neosloveného obyvateľstva, ku ktorému preniknú informácie o vykonávanom prieskume neformálnymi cestami.

Dotazník

Medzi prednosti (výhody) dotazníka patrí najmä vysoká racionálnosť. V krátkom čase je možné získať informácie od mnohých jedincov. Dotazník je najproduktívnejšia a aj najlacnejšia technika získavania informácií. Získané údaje je možné relatívne ľahko vyhodnocovať a porovnávať, najmä v prípade zatvorených položiek. Tým, že pri vyplňovaní dotazníka neprichádza k priamemu kontaktu medzi autorom dotazníka a respondentom, je možné aspoň potenciálne zabezpečiť rovnaké podmienky pre všetkých respondentov, a teda vyššiu realibilitu. Nepôsobí tak skresľujúco osobnosť výskumníka (autora dotazníka). Toto je ale súčasne aj nevýhodou dotazníka. Respondent nemusí pochopiť význam, zmysel niektorej položky a nie je možnosť odstrániť prípadné nedorozumenie ako pri rozhovore. Môže dôjsť k tomu, že respondent nechce odpovedať, nevie sa primerane písomne vyjadrovať alebo odpovedá zámerne skreslene. Pri zatvorených a poloopených položkách môže dôjsť ku vsugerovaniu odpovedí. Objektívnosť údajov získaných dotazníkom je obmedzená, pretože autor získava len subjektívne výpovede respondentov. Údaje získané dotazníkom je vhodné porovnať s údajmi zistenými ďalšími výskumnými metódami, najmä rozhovorom.

Dôležitou výhodou dotazníkových šetrení je ich schopnosť prostredníctvom malej organizovanej skupiny výskumných pracovníkov osloviť neorganizovanú verejnosť. Tieto techniky zoskupujú názory ľudí, ktorí by inak neboli ochotní prehovoriť a identifikujú charakteristické črty ľudí zaradených do skupín s rovnakým názorom. Dotazníková akcia nie je až tak náročná na účasť odborníkov v teréne a môže byť uskutočnená aj s pomocou dobrovoľníkov v mieste výskumu.

V ďalšom uvedieme príklad otázok pre štandardizované rozhovory, ktoré sa použili pri zisťovaní mienky obyvateľov k výstavbe Veterného parku Jaslovské Bohunice, Malženice, Radošovce (EEnergia, 2007).

Rámček 4

Anketa pre občanov dotknutých obcí k zámeru činnosti Veterný park „Jaslovské Bohunice, Malženice, Radošovce“

November 2006

Vážení občania!

Zákon NR SR č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie ukladá povinnosť, aby **Správa o hodnotení** vplyvov obsahovala údaje o dopadoch na obyvateľstvo (priateľnosť plánovanej činnosti pre dotknuté obce a ich občanov, vyjadrená v ich názorových stanoviskách a pripomienkach - napr. možné sociálne a ekonomické dôsledky a súvislosti, vplyv na pohodu a kvalitu života a pod.).

Táto anketa Vám umožňuje uplatniť Vaše zákonné právo. Vaše odpovede a názory sa stanú súčasťou celkovej Správy o hodnotení, ktorá po posúdení expertmi bude podkladom pre záverečné odporúčanie / neodporúčanie navrhovaného veterného parku.

EEnergia s.r.o., Liptovský Mikuláš

Základné údaje o respondentoch (odpoveď zakrúžkujte)

OBEC: 1. JASLOVSKÉ BOHUNICE

2. MALŽENICE RATKOVCE

3. RADOŠOVCE

POHLAVIE: 1. MUŽ

2. ŽENA

VEK: 10 – 20

20 – 40

30 – 40

40 – 50

50 – 60

nad 60

1. Uved'te, prosím, či máte informácie o plánovanom zámere výstavby veterného parku (odpoveď zakrúžkujte):

NIE

ÁNO

2. Ak áno, uved'te, prosím, kedy ste sa po prvý raz dozvedeli o tomto zámere:

.....

3. Kde, resp. odkiaľ, ste sa dozvedeli potrebné informácie (zakrúžkovať pri každej odpovedi ÁNO alebo NIE):

§ na Obecnom úrade

ÁNO NIE

§ od starostu resp. poslancov obecného zastupiteľstva

ÁNO NIE

§ na verejných stretnutiach a zhromaždeniach v obci	ÁNO	NIE
§ z vývesky – informačnej tabuli v obci	ÁNO	NIE
§ od príbuzných, susedov, známych	ÁNO	NIE
§ z médií (televízia, rozhlas, noviny)	ÁNO	NIE
§ z iného zdroja – uveďte z akého:.....		
4. Vaše informácie o zámere výstavby veterného parku hodnotíte ako (označte jednu možnosť):		
1. veľmi dobré		
2. dobré		
3. slabé		
4. nezaujímam sa		
5. Ktoré/aké informácie Vám ešte stále chýbajú – uveďte konkrétne:		
.....		
6. Ktorý zo zdrojov elektrickej energie považujete za najbezpečnejší? (označte jednu možnosť):		
a) jadrová elektráreň		
b) tepelná elektráreň		
c) veterná elektráreň		
7. Ktorý zo zdrojov elektrickej energie považujete za najohľadupľnejší voči životnému prostrediu? (označte jednu možnosť):		
a) jadrová elektráreň		
b) tepelná elektráreň		
c) veterná elektráreň		
8. Myslíte si, že veterný park môže mať negatívny dopad na životné prostredie? (označte jednu možnosť):		
a) áno		
b) nie		
c) neviem		
9. Myslíte si, že veterný park môže mať pozitívny dopad na životné prostredie? (označte jednu možnosť):		
a) áno		
b) nie		
c) neviem		
10. Ak poznáte negatívne resp. pozitívne dopady, uveďte, prosím, aké očakávate dôsledky na kvalitu Vášho života / života v obci v súvislosti s realizáciou veterného parku:		
a. negatívne = nepriaznivé		
.....		
b. pozitívne = priaznivé		
.....		

11. S realizáciou veterného parku (odpoveď zakrúžkujte)

SÚHLASÍM

NESÚHLASÍM

NEMÁM NÁZOR

12. Uveďte Vaše konkrétne požiadavky v prípade realizácie veterného parku:

.....

ĎAKUJEME VÁM ZA SPOLUPRÁCU!

4.4 Iné techniky

V rámci práce s verejnosťou sa v praxi používajú aj iné metódy a techniky, z ktorých niektoré by sme mohli označiť ako konzultačné a iné ako techniky, ktoré využíva tzv. „odborná verejnosť“. Patria k nim:

- § problém riešiace metódy a techniky (napr. brainstorming, práca v malých skupinách, simulačné hry, dialógy),
- § techniky na získanie konsenzu (napr. delfská metóda, miestne stredisko, konsenzus a menšinový názor, participatívne plánovanie, facilitácia, mediácia),
- § metódy rozšírenej účasti (napr. konferencie).

5 Záverečné zhodnotenie významu účasti verejnosti na environmentálnom rozhodovaní

Všeobecným urýchlením tempa života, ktoré je badateľné najmä v 2. polovici 20. storočia, došlo jednoznačne k oslabeniu civilnej komunikácie medzi ľuďmi, ktoré je sčasti zapríčinené zintenzívnením komunikácie pracovnej. Táto neviazne, pretože ľudia sú nútení udržiavať medzi sebou pracovné kontakty – viaže však komunikácia mimopracovná a komunikácia medzi človekom a prírodou, ktorá je zapríčinená práve vyššie spomenutým oslabením osobnej komunikácie. To znamená, že zlepšením osobnej komunikácie, bezprostredných kontaktov medzi ľuďmi, ktorých cieľom je vzájomná dohoda, dohovor, by sa takisto zlepšila komunikácia medzi človekom a prírodou. Toto však predpokladá pozitívnu účasť verejnosti – či už jednotlivca, organizácií, samospráv alebo štátnych orgánov v ich konaní v prospech životného prostredia.

K tomu je potrebné vedieť, aké je postavenie človeka v rámci životného prostredia, aké sú zásady konania v ľudskej spoločnosti, aké sú formy a metódy tohto konania, aké sú možnosti zainteresovania človeka vo veciach životného prostredia, aký je vôbec vzťah človeka k otázkam životného prostredia. Na začiatku tohto procesu môže byť rovina zisťovacej a informačnej polohy, ktorá môže byť zameraná na zisťovanie environmentálneho uvedomenia človeka založeného na poznatkovej báze – na jeho environmentálnom vedomí.

Obidva tieto pojmy spolu úzko súvisia a dopĺňajú sa. Zatiaľ čo environmentálne vedomie odzrkadľuje vedomosti, environmentálne uvedomenie schopnosť tieto vedomosti aplikovať v bežnom živote, v správaní a konaní voči okoliu. Pretože ako naznačuje slovo „environmentálny“, nestačí len myslieť a konať v danej chvíli, ale je potrebné zohľadniť aj možné následky.

Environmentálne uvedomelé konanie je určené špecifickým motívom, keď človek chce svojim vlastným konaním spôsobiť životnému prostrediu čo najmenšiu škodu, alebo naopak v pozitívnom zmysle, prispieť čo najviac k ochrane životného prostredia (Litting, 1996).

Bez ohľadu na to, či to zákony vyžadujú alebo nie, zapájanie verejnosti je jedným z najdôležitejších nástrojov na zaistenie výraznejšej podpory verejnosti pre rozhodnutia vo vzťahu k nášmu spoločnému životnému prostrediu. Lepší prístup k environmentálnym informáciám a zapojenie verejnosti vedú k zvýšeniu environmentálneho uvedomenia občanov, prispievajú k slobodnej výmene názorov, k efektívnejšej účasti verejnosti a v konečnom dôsledku k lepšiemu životnému prostrediu (Tvevad, 2004).

Ako môže človek konať vo veciach verejných? Ako ho môžeme motivovať? Ako ho môžeme zainteresovať? To je len niekoľko otázok, ktoré si kladieme v súvislosti s konaním človeka pri environmentálnych rozhodovacích procesoch. Na niektoré z týchto otázok sme sa pokúsili odpovedať.

6 Literatúra

Belčáková, I. et al., 1994a. Manuál k účasti verejnosti v procese environmentálneho rozhodovania (súčasný stav a výhľad do budúcnosti) – Slovenská republika. Bratislava, Budapest: REC, 149 s.

Belčáková, I., Gindlová, D., Kusý, I., Petříková, D. et al., 1994b. Príručka pre prácu s verejnosťou k zákonu NR SR č. 127/1994 Z. z. o Posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Bratislava: PEDOHYG, MŽP SR.

Bianchi, G., 1995. Psycho-sociálne techniky zainteresovania verejnosti z hľadiska jednotlivca. In Belčáková, I., Gindlová, D., Kusý, I., Petříková, D. et al., 1994b: Príručka pre prácu s verejnosťou k zákonu NR SR č.127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Bratislava: PEDOHYG, MŽP SR.

Bussell, M. J. et al., 2001. Study on EIA for Decommissioning of Nuclear Installations. Final Report. Vol. I, Cassiopee EEIG, The University of Wales, Aberystwyth, UK, ECA Global, Spain (CD-ROM) Environmental Impact Assessment for the Decommissioning of Nuclear Installations, Volume 1: Situation, Report, EC Contract B4-3040/99/Mar/C2, Draft Final Report, Cassiopee EEIG, The University of Wales, Aberystwyth, ECA Global, 2001.

Dôvodová správa k návrhu zákona NR SR o posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Bratislava: MŽP SR.

Veterný park Jaslovské Bohunice, Malženice, Radošovce. Správa o hodnotení. Bratislava, Liptovský Mikuláš: Energoprojekt, Eenergia spol. s r.o., 2007.

Gindlová, D., Kusý, I., Petříková, D., 1999. Zhodnotenie účasti verejnosti v procese posudzovania vplyvov na životné prostredie. In Architektonické listy FA STU, 3, č. 1/1999, s. 42-48.

Kozová, M., Drdoš, J., Pavličková, K., Úradníček, Š., 1996. Posudzovanie vplyvov na životné prostredie. VŠ skriptá. Bratislava: PRiF UK, 159 s.

Kozová, M., Finka, M., Belčáková, I., Petříková, D. et al., 2000. Metodická príručka – metodické zásady pre výkon vyhlášky k § 35 zák. NR SR č. 127/1994 Z. z. v znení neskorších predpisov. Bratislava: PRiF UK, FA STU.

Kozová, M., Pavličková, K., 2002. Aarhuský dohovor a jeho uplatnenie v rozhodovacích procesoch o projektoch, plánoch, programoch, politikách a právnych predpisoch. Pezinok: EQ klub, ed. JASPIS, 32 s.

Litting, B., 1996. Environmentálna uvedomelosť, environmentálne uvedomé konanie a environmentálne správanie v priestore medzi sociálnou psychológiou a racionálnym výberom. In Acta Environmentalica Universitatis Comenianae, Vol. 8. Bratislava: PRiF UK, s. 43-45.

O'Sullivan et al., 1999. Environmental Impact Assessments and Geological Repositories for Radioactive Waste. Report of the EU, Vol. 1. Nirex: The University of Wales, Aberystwyth, UK, ENRESA. Spain: ONDRAF/NIRAS, Belgium, 96 p.

Pavličková, K., Bianchi, G., Rosová, V., 1995. Public Participation in the Environmental Impact Assessment Process in the Slovak Republic. In Acta Environmentalica Universitas Comenianae, Vol. 4-5. Bratislava: PRiF UK, s. 177-182.

Pavličková, K., 2002. Public Participation. Final Report, Pilot Study on Methodology, Focalization, Evaluation and Scope of Environmental Impact Assessment. NATO Challenges of Modern Society, Report No.260, p. 29-44.

Tvevad, A., 2004. Techniky zapájania verejnosti – praktická príručka pre národné parky a chránené krajinné oblasti. Spracované v rámci projektu Participatívny a trvalo udržateľný manažment tatranského národného parku. Liptovský Hrádok: A-projekt n.o., 63 s.

Verheyen et al., 2002. Methodology, Focalization, Evaluation and Scope of Environmental Impact Assessment. Final Report. NATO-CCMS, Report No. 260. Brussels: 115 p.

<http://www.lifeenv.gov.sk>